

GRAMÀTICA CATALANA DE LA

A

A LA

Z

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Marta Mas Prats
Albert Vilagrasa Grandia

Assesorament lingüístic:
Anna Bartra Kaufmann

Primera edició, setembre de 2012

© Autors: Marta Mas Prats i Albert Vilagrasa Grandia, 2012

© Il·lustracions: collages de Blanca Hernández, Pep Brocal i Laura Miyashiro, 2012

Disseny i maquetació: Blanca Hernández

La propietat d'aquesta edició és de Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Ausiàs Marc, 92-98 - 08013 Barcelona

ISBN: 978-84-9883-524-3

Dipòsit legal: B.21.039-2012

Imprès a Tallers Gràfics Soler, S.A. – Enric Morera, 15
08950 Esplugues de Llobregat

Reservats tots els drets. No es permet la reproducció d'aquesta publicació, ni el seu emmagatzematge en un sistema recuperable, la transmissió de cap manera o per cap mitjà electrònic, mecànic, per fotocòpia, per enregistrament, ni cap altre, sense autorització prèvia del propietari del copyright.

Agraïments:

Volem donar les gràcies a l'Antoni Munné-Jordà, que ha fet una feina impecable, no solament de correcció, sinó també d'assessorament. Gràcies, Antoni, perquè els teus consells i suggeriments ens han ajudat a millorar moltes explicacions.

També volem donar les gràcies als col·legues amb qui hem contrastat parers abans de prendre certes determinacions a l'hora de decidir el comportament de la llengua en algunes situacions poc estudiades; als alumnes, que amb el seu interès per aprendre correctament el català ens han plantejat dubtes i desconcerts en què no havíem pensat abans, i als amics i familiars, que han patit i fins i tot han compartit la nostra obstinació per elaborar aquesta gramàtica.

Presentació

Com a manifestació de la capacitat cognitiva humana més distintiva, cadascuna de les gairebé set mil llengües registrades en el món es troba en les mateixes condicions que totes les altres, tant si tenen un codi escrit com si no, si són estimades o rebutjades pels parlants propis o pels veïns, tant si reben una denominació socialment respectable com si els avatars de la història les han estigmatitzat amb denominacions com dialecte, patuès, crioll o qualsevol altra que inciti a menystenir-la. Totes són sistemes complexos que es poden analitzar amb les mateixes metodologies i que mereixen el mateix respecte científic, humà i social. Però és precisament el respecte social un dels factors que més diferencien les llengües dels diferents grups socials. Les llengües, com a marques identitàries de les persones i els grups que les parlen, no gaudeixen totes de la mateixa consideració. Sempre a causa de factors socials i polítics més o menys dramàtics, de vegades amb maneres ben explícites i fins violentes, a vegades de manera subtil o aparentment amable, fins i tot de vegades per una pressió històrica que semblaria involuntària, moltes llengües són empeses cap a situacions socialment anòmales que en posen en risc la supervivència en impedir-ne l'ús normal. Aquest concepte sociolingüístic de «normalitat», de vegades fet volgudament obscur, és, malgrat tot, diàfan per a qualsevol que no es vulgui deixar confondre. Una llengua normal és present en totes les funcions socials dels parlants de la comunitat en la qual és genuïna; és, en definitiva, la llengua que cal saber per a desenvolupar qualsevol activitat en aquesta comunitat.

En els darrers trenta o quaranta anys la llengua catalana s'ha tornat a posar en el camí cap a una plena «normalitat». Una llengua normal ha de ser ensenyada i estudiada, de manera que totes les persones que no la tenien com a pròpia tinguin l'oportunitat de trobar-se en les mateixes condicions que els seus conciutadans nadius i que aquests la valorin com a element de la seva cultura i el seu desenvolupament personal i social. Per això la societat que la sustenta ha de generar eines per a l'estudi de la llengua: si una llengua no mereix, als ulls dels seus parlants i del món en general, ser objecte d'estudi és marcada com a invisible i condemnada a la desaparició. En els anys vuitanta van començar a sorgir les primeres eines per a ensenyar i aprendre el català com a llengua estrangera amb una metodologia moderna, que el col·loca en igualtat de condicions amb moltes altres llengües de cultura d'arreu del món.

Gairebé quaranta anys després, nous reptes socials i noves metodologies lingüístiques exigeixen eines noves i diverses. En el context de mundialització i dels moviments migratoris que vivim, es produeixen noves tensions entre el desafiament de preservar la identitat cultural, i per tant lingüística, dels pobles i la necessitat de fomentar el diàleg intercultural. Com remarca el Marc Europeu Comú de Referència per a les Llengües, «El ric patrimoni que representa la diversitat lingüística i cultural d'Europa constitueix un recurs comú valuós que convé protegir i desenvolupar, i s'imposen esforços considerables en l'àmbit de l'educació a fi que aquesta diversitat, en lloc de ser un obstacle per a la comunicació, esdevingui una font d'enriquiment i de comprensió recíproques». Per a facilitar la possibilitat d'una llengua de ser ensenyada i apresada, calen –a banda de les conjuntures sociopolítiques externes– bons professionals i bones eines.

El llibre que teniu a les mans és una de les eines la sola existència de les quals ens dóna un índex de la salut i la normalitat de la nostra llengua, imprescindible per a tots els agents implicats en l'adquisició del català. Marta Mas i Albert Vilagrassa, uns professionals experimentats que saben el que tenen entre mans en l'àmbit de l'ensenyament i l'aprenentatge de la llengua catalana, sobretot com a llengua estrangera, han volgut omplir un buit

en aquest camp amb una gramàtica d'ús, en la línia de les obres d'aquest tipus de què ja gaudeixen altres llengües. Més enllà dels mètodes de suport per a l'aula, dels llibres d'exercicis, dels materials complementaris en diferents formats i suports, calen obres de referència i de consulta a les quals el professor i l'aprenent puguin recórrer, sobretot en els estadis més avançats de l'aprenentatge, per resoldre dubtes, trobar exemples, establir comparacions i, en definitiva, afermar i consolidar les competències i habilitats lingüístiques que constitueixen la competència lingüística i comunicativa dels qui tenen el català com a llengua objectiu. Mas i Vilagrasa no solament tenen una llarga experiència docent, sinó que han investigat llargament sobre metodologia i han cercat constantment de posar a l'abast dels professionals i estudiants els millors instruments per a aconseguir la màxima eficàcia amb la millor acceptació de l'aprenent.

La gramàtica d'ús també es podria considerar un diccionari gramatical i contextual. Els ítems hi apareixen ordenats per ordre alfabètic, de manera que no cal tenir un coneixement previ de les propietats metalingüístiques de l'element objecte de la cerca per a situar-lo en la seva categoria o funció. Un cop en la descripció, però, sí que hi trobarem els elements amb els quals pot entrar en conflicte o en distribució complementària, els usos indeguts que l'aprenent pot tendir a produir en virtut dels condicionaments que tingui per la seva llengua pròpia o les llengües que ja domini, les propietats lingüístiques que li interessarà de recordar per a usos futurs, els contextos més freqüents en què apareix, tot plegat exemplificat amb claredat i amb unes explicacions metalingüístiques senzilles que no requereixen cap formació prèvia. Però també qualsevol parlant inquiet, sigui o no sigui ja un aprenent, que estigui preocupat per resoldre els dubtes que li sorgeixen en l'ús quotidià d'aquesta entitat versàtil i apassionant que és la llengua, hi trobarà solucions adients en cada cas. D'altra banda, el lector experimentat en l'ensenyament del català com a llengua estrangera, el professional de la llengua, podrà apreciar-ne, nogensmenys, la difícil tasca de depuració i simplificació, el destil·lat que aquestes pàgines contenen: un producte d'accés fàcil fruit de l'esforç de dos grans professionals, el qual de segur aviat serà una eina de referència de consulta obligada.

Anna Bartra Kaufmann

Introducció

Al llarg d'uns quants anys de fer classes, hem hagut d'atendre moltes vegades consultes dels nostres alumnes respecte de temes gramaticals que no entenen i que no saben on anar a buscar: *Per què no podem respondre «No hi ha.» i hem de respondre «No hi és.»*, quan ens pregunten *«Que hi ha l'Andreu?»*. També hem recollit un munt de dubtes i d'inseguretats que la gent ens manifesta quan sap que som professors de català: *Tu que ets professor de català, per què no es pot dir «Demanem disculpin les molèsties.» i s'ha de dir «Demanem que disculpin les molèsties.»?* A vegades nosaltres no havíem reflexionat sobre qüestions com aquestes, sovint difícils de trobar en una gramàtica tradicional.

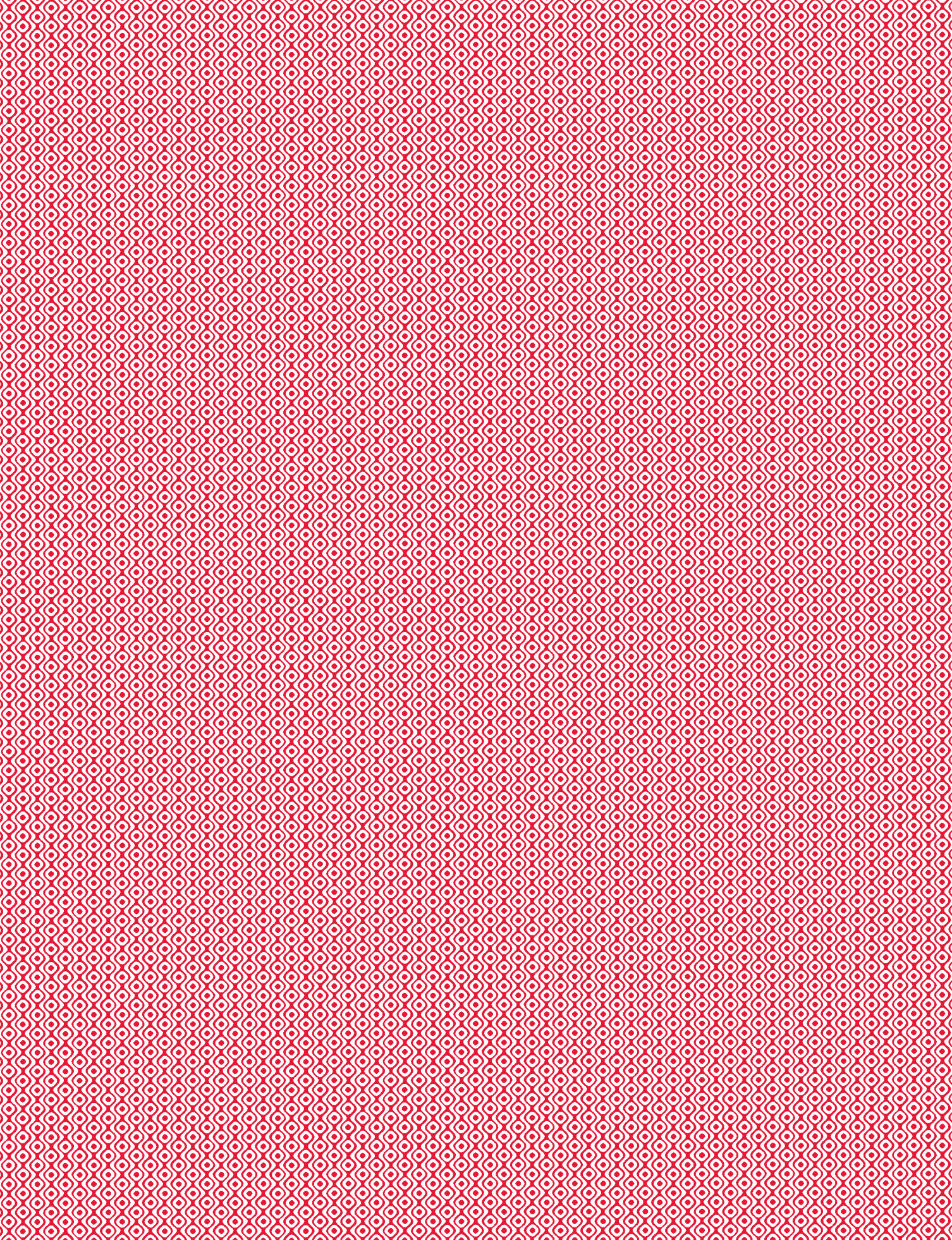
Aquest és el motiu que ens ha impulsat a reflexionar sobre la gramàtica que qualsevol usuari de la llengua necessita per a elaborar textos orals i escrits en un català estàndard, sense haver de tenir coneixements complexos de gramàtica. Hem escrit aquesta gramàtica perquè els usuaris de la llengua puguin trobar de manera ràpida la solució a algun punt que desconeixen o del qual dubten. I també per donar als professors un text de referència on puguin trobar usos de la llengua i respostes a temes que a vegades són difícils de resoldre amb explicacions senzilles.

Com en altres gramàtiques d'ús, hem cregut que la disposició per ordre alfabètic podria agilitar la cerca dels termes. D'aquesta manera, a la lletra **c** es pot trobar l'entrada **connectors**, que conté els quadres de connectors amb exemples; d'altra banda, cada un dels connectors es pot trobar també ordenat alfabèticament, amb les explicacions corresponents; per exemple **encara**, a la lletra **e**. Un dels avantatges de la cerca per ordre alfabètic és que l'usuari se centra només en l'element que busca, sense haver de llegir tot el comportament que requereix la categoria a la qual pertany. Com que sovint hi ha entrades amb diversos termes contrastats o que apareixen dins de l'explicació d'una altra entrada, hem elaborat un índex extens on es poden trobar fàcilment.

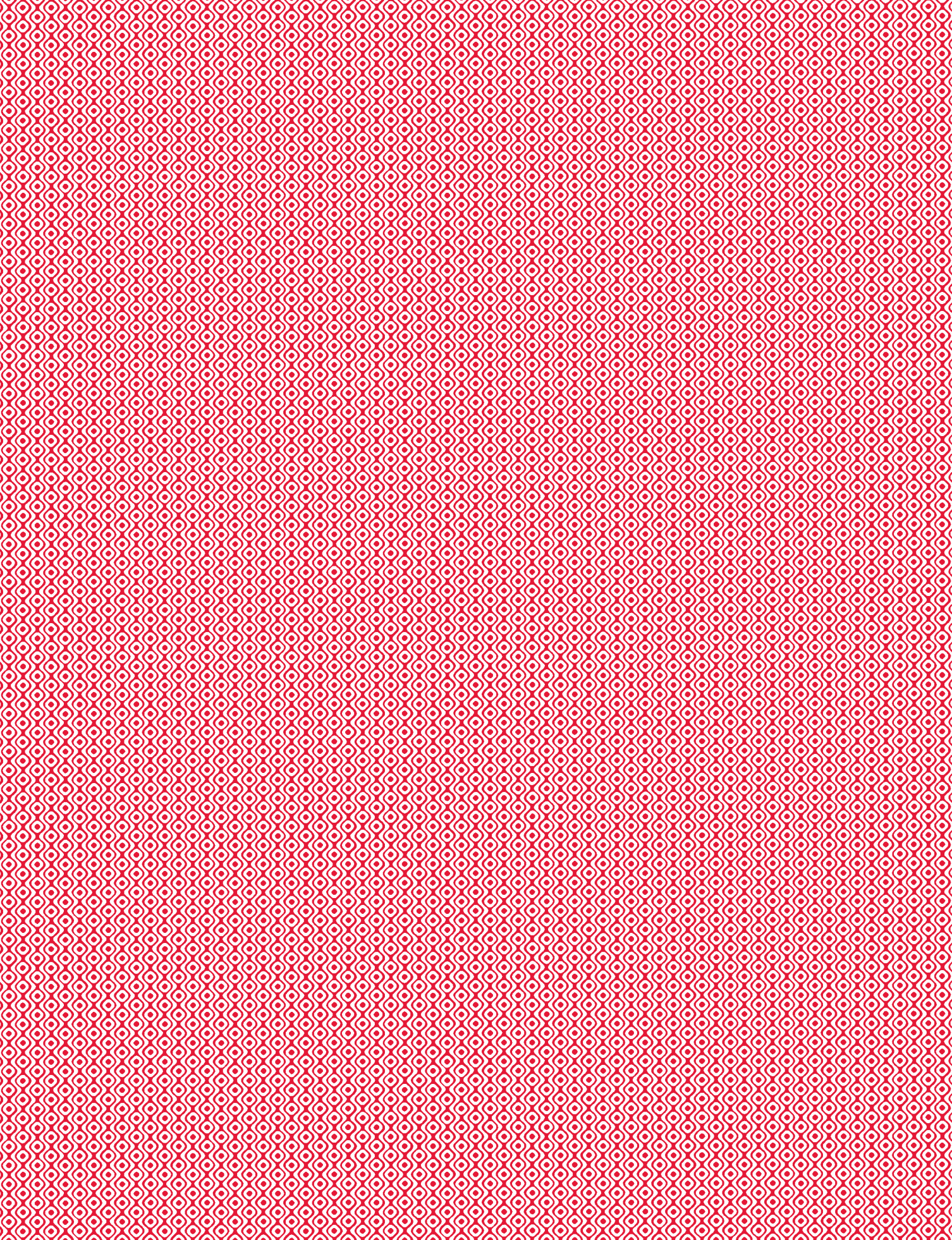
La majoria d'elements estan explicats pel que fa a la forma i pel que fa a l'ús i, quan ho hem cregut convenient, hem apuntat les diferències entre el llenguatge oral i el llenguatge escrit. Les explicacions són breus i senzilles i no donem res per sabut. A vegades no hem explicat el perquè d'un comportament lingüístic, sinó que, simplement, l'hem descrit. Hem defugit al màxim els termes gramaticals, i quan hi hem hagut d'acudir hem seguit la terminologia de les gramàtiques tradicionals. Totes les explicacions van acompanyades d'exemples diversos, en la majoria dels quals s'usa un llenguatge col·loquial i planer. Hem donat exemples incorrectes ratllats perquè els usuaris vegin on poden incórrer en un error.

El corpus sobre el qual hem treballat s'ha triat en virtut de l'ús de la llengua estàndard del català central i no ens hem referit a altres formes dialectals, cosa que ens hauria suposat tractar extensament dels parlars de tot del domini lingüístic català. Els termes gramaticals que hem exemplificat els hem inserit en contextos adequats al registre que requereix el terme. En certs casos hem establert algun contrast entre l'ús correcte i adequat d'un terme i l'ús espontani que se'n pot sentir al carrer.

Aquesta gramàtica no està pensada per a lingüistes experts, que potser trobarien algunes explicacions innecessàries o poc acadèmiques, sinó per a usuaris que tenen unes necessitats immediates i concretes. Nosaltres hem preferit arriscar-nos i donar-los solucions, abans que deixar-los sense respostes.

a: contracció

apostrofació

La preposició **a** es contrau amb els articles definits **el** i **els**. Quan l'article **el** s'apostrofa amb el nom, la preposició **a** no s'hi contrau.

*Demà **al** vespre aniré **al** cinema.*

*He dut un regal **als** teus fills.*

*A l'estiu anirem **a** la Xina.*

Demà ~~a el~~ vespre aniré ~~a el~~ cinema.

*~~Al~~ estiu anirem **a** la Xina.*

a: darrere de verbs

verbs amb preposicions

- a) Utilitzem la preposició **a**, seguida d'un complement nominal o d'un infinitiu, darrere dels verbs que regeixen aquesta preposició, com: *accedir*, *acostumar-se*, *arriscar-se*, *atenir-se*, *atrevir-se*, *avenir-se*, *consagrar-se*, *contribuir*, *decidir-se*, *dedicar-se*, *exposar-se*, *limitar-se*, *negar-se*, *procedir...*

*Amb aquest passi accedeixes **a** qualsevol lloc.*

*No estava acostumat **a** les teves insolències.*

*Estic decidit **a** canviar de feina.*

*No es van atrevir **a** dir-li la veritat.*

- b) La preposició **a** desapareix quan el complement del verb és una oració introduïda per la partícula **que**.

*Estic acostumat **que** et llevis d'hora.*

*S'exposa **que** tothom el vegi.*

*Volia contribuir **que** les coses funcionessin millor.*

Estic acostumat ~~a que~~ et llevis d'hora.

S'exposa ~~a que~~ tothom el vegi.

Volia contribuir ~~a que~~ les coses funcionessin millor.

- c) El complement introduït per la preposició **a** se substitueix pel pronom **hi**, fins i tot quan la preposició **a** desapareix davant d'una oració que comença per **que**.

*No estava acostumat **a** les teves insolències.*

*Doncs comença **a** acostumar-t'**hi**.*

*S'exposa **que** tothom el vegi tal com és?*

*S'**hi** exposa, però no li fa res.*

a: davant d'infinitius

- a) Hi ha verbs que regeixen les preposicions **amb** o **en** davant d'un complement nominal. Si el complement és un infinitiu, la preposició ha de ser **a**. De vegades, també pot ser **de**.

*Confia **a** fer una bona presentació. (confiar **en**)*

No ha pensat ~~a~~ / ~~de~~ fotocopiar els exercicis d'anglès. (pensar **en**)

Confia ~~en~~ fer una bona presentació.

No ha pensat ~~en~~ fotocopiar els exercicis d'anglès.

- b) Es pot mantenir la preposició **amb** en les expressions: **haver-n'hi prou amb** + infinitiu i **tenir-ne prou amb** + infinitiu. També es pot canviar per **de**.

No n'hi ha prou **amb** voler-ho fer, cal fer-ho.

En tinc prou **amb** veure créixer els meus fills.

- c) Utilitzem la preposició **a**, seguida d'infinitiu, després de **res**, **poc**, **molt** o **alguna cosa**.

No hi ha **res a** fer.

Hi ha **poc a** fer.

Creus que hi ha **alguna cosa a** dir?

No hi ha ~~res que~~ fer.

a: objecte directe

verbs: objecte directe i objecte indirecte

- a) L'objecte directe no va precedit per la preposició **a**, encara que sigui una persona, excepte en alguns casos determinats.

He vist la pel·lícula quatre cops.

He vist el teu gos al carrer.

He vist la Maria al supermercat.

Estava buscant l'Anna i el seu pare.

He vist ~~a~~ la Maria al supermercat.

Estava buscant ~~a~~ l'Anna i ~~al~~ seu pare.

- b) Si l'objecte directe és un pronom personal fort: **mi**, **tu**, **ell**, **ella**, **vostè**, **nosaltres**, **vosaltres**, **vós**, **ells**, **elles**, **vostès**, **si**, ha d'anar precedit de la preposició **a**.

La mare el mira **a** ell.

La policia ens va agafar **a** nosaltres.

Qui busques?

A vosaltres.

La mare el ~~mira~~ ell.

La policia ens ~~va agafar~~ nosaltres.

Qui busques?

~~Vosaltres.~~

- c) Quan l'objecte directe és un pronom fort l'hem de repetir en forma de pronom feble, tret que elidim el verb.

La mare el vigila **a** ell.

Els lladres **ens** van atracar **a** nosaltres.

Qui busques?

(Busco) A vosaltres.

~~*La mare vigila a ell.*~~

~~*Els lladres van atracar a nosaltres.*~~

- d) Quan l'objecte directe és: **tots, totes** (referits a persones), **tothom, ningú, algú, qui, el qual, la qual, els quals, les quals** pot anar precedit de la preposició **a**, sobretot en alguns casos en què es pugui crear ambigüitat.

Hem ajudat Ø / a tothom que hem pogut.

Vaig entrar a la sala i no hi vaig veure Ø / a ningú.

Ø / A qui has triat per a l'equip?

L'Eduard.

Quan vaig sortir de classe les vaig veure Ø / a totes.

- e) Si l'objecte directe conté el recíproc **l'un a l'altre, l'altre** va precedit de la preposició **a**.
Es miraven l'un a l'altre.
Estimeu-vos els uns als altres.
- f) Si l'objecte directe és una persona i l'anticipem al verb, pot anar precedit per la preposició **a**.
Al Joan, l'afavoreixen els colors foscos.
- g) En casos en què es pot confondre el subjecte i l'objecte directe, introduïm l'objecte directe amb la preposició **a**.
T'estima molt, potser tant com a la seva mare. (a la seva mare: objecte directe)
T'estima molt, potser tant com la seva mare. (la seva mare: subjecte)

a: objecte indirecte

verbs: objecte directe i objecte indirecte

La preposició **a** introdueix l'objecte indirecte, que acostuma a ser el destinatari o l'intermediari de l'acció del verb, o de l'acció del verb i de l'objecte directe.

El professor va donar les redaccions corregides als alumnes.

Avui ha enviat el correu electrònic a la directora.

He comprat el diari al quiosquer de la cantonada.

a / en: complement de lloc

- a) El complement de lloc que expressa moviment cap a una direcció, desplaçament... acostuma a anar precedit de la preposició **a**. Els verbs que normalment van amb la preposició **a** i que expressen el lloc cap al qual ens movem són: *anar, venir, pujar, baixar, tornar, traslladar-se, entrar, arribar, marxar, sortir, passar...*

Vaig a la feina.

Vam pujar a la muntanya.

Vindràs avui a la festa?

He entrat a casa per la porta del darrere.

Sortiré a l'escenari quan m'ho digui el director.

Vaig ~~en~~ la feina.

Vam pujar ~~en~~ la muntanya.

Vindràs avui ~~en~~ la festa?

He entrat ~~en~~ casa per la porta del darrere.

Sortiré ~~en~~ l'escenari quan m'ho digui el director.

- b) El complement de lloc que expressa situació en repòs o situació en l'espai físic (el lloc on hi ha o passa alguna cosa) acostuma a anar precedit de la preposició **a**. Els verbs que normalment van amb la preposició **a** i que expressen la situació són: *ser, estar-se, viure, trobar-se, quedar-se...*

Sóc a casa.

Visc al pis dels meus pares.

Quedem a la cantonada.

Sóc ~~en~~ casa.

Visc ~~en~~ el pis dels meus pares.

Quedem ~~en~~ la cantonada.

- c) Si el complement de lloc, sigui de direcció o de situació, és un topònim sempre ha d'anar precedit de la preposició **a**.

Durant la guerra molta gent va emigrar a França.

He viscut dos anys a Mallorca.

Vaig pujar a Sant Llorenç del Munt.

Visc ~~en~~ Sabadell.

Els meus cosins se'n van anar ~~en~~ els Estats Units.

- d) Si, en un complement de lloc, el lloc va precedit per: **aquest, aquesta, aquests, aquestes, aquell, aquella, aquells, aquelles, un, una, uns, unes, algun, alguna, alguns, algunes**, s'introdueix amb la preposició **en**, sempre que el verb no sigui de moviment.

Vivia en una casa modernista.

Avui dinarem en algun restaurant a prop de la platja.

- e) Si el complement de lloc va precedit per un article i designa un lloc en sentit figurat o abstracte, com ara reunions, congressos, cursos, entitats, institucions..., s'acostuma a introduir per la preposició **en**.

El científic alemany no va participar en la conferència.

Aquest article el vam comentar en la sessió anterior.

- f) Si el complement de lloc és un substantiu plural sense article, va precedit per la preposició **en**.

Vaig banyar-me en rius molt profunds.

He dormit en llits molt amples.

Aquests actes es fan en festes senyalades.

Viuen en cases molt atrotinades.

- g) El complement de lloc introduït per les preposicions **a** o **en** se substitueix pel pronom **hi**.
Quan vaig anar a Astúries vaig banyar-me en rius molt profunds.
Jo també m'hi vaig banyar. (hi = en rius molt profunds)
El cine m'agrada molt.
A mi també, però no hi vaig gaire. (hi = al cine)

a / en: complement de temps

temporals

- a) Les parts del dia han d'anar precedides de la preposició **a**.
Al matí treballo i a la tarda estudio.
Al migdia no m'agrada menjar gaire.
Avui aniré al gimnàs al vespre, abans de sopar.
Estudio a la nit, quan els nens són al llit.
~~*Pel matí treballo i per la tarda estudio.*~~
- b) Els mesos en un sentit genèric i les estacions de l'any van precedits de la preposició **a**. En un sentit aproximatiu també s'utilitza la preposició **per**.
Al maig sol ploure bastant.
Al juliol i a l'agost hi ha molts turistes.
A la primavera vindran els meus cosins.
Pel maig cada dia un raig.
Ho tindrem enllestit pel juliol.
~~*En maig sol ploure bastant.*~~
- c) Davant d'un mes concret d'un any determinat no s'utilitza cap preposició.
El novembre de 2010 va aparèixer el primer número del diari Ara.
~~*Al novembre de 2010 va aparèixer el primer número del diari Ara.*~~
- d) Per introduir un terme referent a l'inici, al mig o al final utilitzem la preposició **a**: *a principi de mes, a mitjan març, a final d'estiu...*
- e) Utilitzem **en** per introduir un temporal en sentit duratiu.
Aquesta feina la farem en un mes.
En l'any que falta per celebrar el congrés, hem d'acabar les obres del firal on tindrà lloc.
- f) Utilitzem **en** per introduir complements de temps en sentit puntual.
La biennial se celebra en anys parells.
En aquella dècada l'economia del país anava molt bé.
- g) Podem utilitzar **en** davant dels nombres dels anys o de l'expressió **l'any**, tot i que és preferible no posar-hi cap preposició.
Va morir (en) l'any 2008.
El 2011 van publicar el diari La Vanguardia en català.

~~A~~l 1969 l'home va arribar a la Lluna.

A l'any 1969 l'home va arribar a la Lluna.

- h) Podem utilitzar **a** o **en** davant de l'expressió **el segle**, tot i que és preferible **a**.

*Jo vaig néixer **al** (en el) segle passat.*

***Al** (En el) segle XXI hi ha hagut una crisi econòmica molt important.*

- i) Podem utilitzar **a** o **en** davant de: **la dècada**.

*Aquesta botiga la van obrir **a** / **en** la dècada dels cinquanta.*

- j) Els complements de temps no se substitueixen per pronoms febles.

*Aquesta botiga la van obrir **a** / **en** la dècada dels cinquanta?*

Sí, sí que la van obrir. (a / en la dècada dels cinquanta)

Sí, sí que la ~~hi~~ van obrir.

a condició que

- a) És un connector que introdueix oracions que expressen una condició, equivalent a **amb la condició que, mentre, sempre que...**

*Li tornaré els diners només **a condició que** em faci un rebut.*

*El vaig ajudar a fer els deures **a condició que** rentés els plats.*

- b) Introdueix oracions que van en subjuntiu.

*Vam acceptar l'oferta, **a condició que** ens fessin un descompte.*

*Et deixo anar a la discoteca **a condició que** tornis aviat.*

*Vés a la discoteca **a condició que** t'acompanyi el teu germà.*

- c) L'oració amb aquest connector es pot col·locar en primer terme o en segon terme.

*Només **a condició que** em faci un rebut, li tornaré els diners.*

a mesura que / en la mesura que

- a) Són connectors que introdueixen oracions que expressen progressió, equivalents a **segons que, tal com...**

*L'empresa va contractar treballadors nous, **a mesura que** / **en la mesura que** va poder.*

*Aneu entrant a la sala, **a mesura que** / **en la mesura que** us vagin cridant.*

- b) Introdueixen oracions que van en indicatiu. Si les dues oracions expressen accions futures (futur, imperatiu, perífrasis d'obligació...), el verb de l'oració introduïda per **a mesura que / en la mesura que** va en subjuntiu. En el cas que el verb de l'oració principal vagi en futur, el verb de l'oració introduïda per **a mesura que / en la mesura que** pot anar en futur, encara que acostumem a usar el subjuntiu.

*Contracta treballadors nous, **a mesura que** / **en la mesura que** puguis.*

*Envia'm els expedients, **a mesura que** / **en la mesura que** els vagis rebent.*

*L'empresa contractarà treballadors nous, **a mesura que** / **en la mesura que** pugui / podrà.*

- c) L'oració amb aquest connector es pot col·locar en primer terme o en segon terme.
A mesura que / En la mesura que pugui, l'empresa contractarà treballadors nous.

a penes

- a) És un connector que introdueix oracions que expressen temps. Significa en el moment d'iniciar-se un fet o tot seguit d'iniciar-se. L'acció d'aquestes oracions succeeix immediatament abans de l'acció de l'oració principal.

Van obrir els paraigües a penes van començar a caure quatre gotes.

Vaig arribar a casa a penes tocaven les dotze de la nit.

- b) Introdueix oracions que van en indicatiu, però si les dues oracions expressen accions futures (futur, imperatiu, perífrasis d'obligació...), el verb de l'oració introduïda per a penes va en subjuntiu. En el cas que el verb de l'oració principal vagi en futur, el verb de l'oració introduïda per a penes pot anar en futur, encara que acostumem a usar el subjuntiu.

Vaig arribar a casa a penes tocaven les dotze de la nit.

A penes notis una mica fred, posa't l'abric.

Us heu de posar el cinturó de seguretat, a penes comenci el viatge.

Començaran a donar resultats, a penes es tanquin / es tancaran les urnes.

- c) L'oració amb aquest connector es pot col·locar en primer terme o en segon terme. Si l'oració principal va en segon terme pot anar introduïda per que, excepte si l'oració principal indica una ordre o una instrucció.

A penes van començar a caure quatre gotes, que van obrir els paraigües.

A penes notis una mica de fred, posat l'abric.

A penes notis una mica fred, que posa't l'abric.

abans

abans

- a) És essencialment un temporal, però també es pot utilitzar com a locatiu.
- b) Pot significar en temps anteriors. Acostuma a anar en oracions en què el verb va en imperfet d'indicatiu. Es pot col·locar en diversos llocs de l'oració, encara que l'entonació canvia.

Abans tota la família estiuejàvem a Deià, ara ja no hi anem, perquè ens hem venut la casa.

Tota la família, abans, estiuejàvem a Deià, ara ja no hi anem, perquè ens hem venut la casa.

Tota la família estiuejàvem a Deià, abans; ara ja no hi anem, perquè ens hem venut la casa.

- c) Pot significar *més aviat*. Va darrere del verb, encara que entre el verb i el temporal hi pot haver altres elements.

No m'agrada fer esperar i per això sempre arribo abans.

*Avui el professor ha entrat a classe **abans** de l'hora.*

No m'agrada fer esperar i per això ~~sempre abans arribo~~.

Avui el professor ~~abans de l'hora ha entrat a classe~~.

- d) Pot referir-se a situacions d'espai en el sentit de *més cap aquí*. Va darrere del verb, encara que entre el verb i el temporal hi pot haver altres elements.

*Si vas de Barcelona a Palafrugell, Palamós és **abans**.*

*Saps on és el supermercat del Golfet? Doncs casa meva és una mica **abans**.*

abans de

És una locució prepositiva que pot tenir tres significats.

- a) Pot significar *més aviat de*. Va davant d'un element nominal o d'un infinitiu.

*Això ha d'estar acabat **abans d'aquest divendres**.*

***Abans de** sortir de casa, apaga el forn.*

- b) Pot significar *més cap aquí de*. Va davant d'un element nominal referit a un lloc.

*Si véns de Barcelona, Palamós és **abans de Palafrugell**.*

*Quan giris a la dreta, trobaràs correus, que és **abans de la farmàcia**.*

- c) Pot significar *amb prioritat a*. Va davant d'un infinitiu. A vegades l'infinitiu no s'hi posa, perquè és implícit.

***Abans de casar-me** amb tu, viuria sola tota la vida.*

***Abans de parlar** per telèfon prefereixo venir-te a veure.*

***Abans de** (comprar-me) la casa, em compraria l'àtic.*

abans que

- a) És un connector que introdueix oracions que expressen temps. L'acció d'aquestes oracions es considera posterior a la de l'acció de l'oració principal.

*Endreçarem l'habitació **abans que** arribi la mare.*

*Vam sortir del cine **abans que** acabés la pel·lícula.*

- b) El verb de les oracions introduïdes per **abans que** va en subjuntiu.

*Ens llevarem **abans que** canti el gall.*

***Abans que** l'olla bulli, posa-hi la verdura.*

- c) L'oració amb aquest connector es pot col·locar en primer terme o en segon terme.

***Abans que** arribi la mare, endreçarem l'habitació.*

- d) Freqüentment posem la partícula **no** darrere de **abans que**, encara que no té cap sentit negatiu.

*Endreçarem l'habitació **abans que** (no) arribi la mare.*

- e) La preposició composta **abans de** perd la preposició **de** davant la conjunció **que**.

*Endreçarem l'habitació **abans de** que arribi la mare.*

accentuació

- a) Normalment les paraules només tenen una síl·laba tònica, que es pronuncia amb més força; totes les altres són àtones. Si les paraules porten accent gràfic, l'accent sempre va sobre la vocal tònica. No totes les vocals de síl·labes tòniques porten accent gràfic: *casa, màquina, tomàquet, ampolla, llibre, català, marroquí...*
- b) L'accent pot ser agut o tancat (´) i greu o obert (˘). Si la vocal **a** porta accent, sempre és obert: **à**. Si les vocals **i** i **u** porten accent, sempre és tancat: **í, ú**. Les vocals **e** i **o** poden portar accent obert: **è, ò** (pronunciació més oberta) i accent tancat **é, ó** (pronunciació més tancada).
- c) Segons la síl·laba tònica diem que les paraules són:
 Agudes: La síl·laba tònica és l'última: *ca-ta-là, a-le-many*.
 Planes: La síl·laba tònica és la penúltima: *à-rab, xi-le-na*.
 Esdrúixoles: La síl·laba tònica és l'antepenúltima: *À-fri-ca, es-glé-si-a*.
- d) Les paraules agudes s'accentuen si acaben en:

a	<i>català</i>	as	<i>Tomàs</i>	en	<i>depèn, entén</i>
e	<i>eslovè, també</i>	es	<i>camerunès, després</i>	in	<i>Berlín</i>
i	<i>marroquí</i>	is	<i>país</i>		
o	<i>però, letó</i>	os	<i>arròs, silencios</i>		
u	<i>urdú</i>	us	<i>Jesús</i>		

- e) Les paraules planes s'accentuen si no acaben en les dotze terminacions anteriors: *àrab, néixer, conèixer, teníem, psicòleg, córrer, únic...* I no s'accentuen si acaben en alguna de les dotze terminacions anteriors: *tenia, llibre, examen...* S'accentuen, però, si acaben en diftong: *teníeu, parlàveu, féssiu...*
- f) Les paraules esdrúixoles s'accentuen totes: *Àfrica, Amèrica, església, Índia, Sònia, fórmula, Rússia...*
- g) Normalment les paraules que tenen una síl·laba no s'accentuen, però hi ha diverses excepcions: **sóc, és, són, té, què, sí, bé, nét, véns, més, sé, pèl, mà, món, ós, vós...**, perquè hi ha altres paraules amb la mateixa forma sense accent que tenen un significat diferent. També hi ha algunes paraules amb més d'una síl·laba que s'accentuen pel mateix motiu: **dóna, dones** (verb donar) / **dona, dones** (persona), **néta, nètes** (parentiu) / **neta, netes** (contrari de brut)...
- h) Els adverbis acabats en **-ment** mantenen l'accent gràfic de la forma femenina de l'adjectiu: *àmplia – àmpliament, fàcil – fàcilment, difícil – difícilment, contrària – contràriament...* Aquestes paraules tenen dues síl·labes tòniques.
- i) Les paraules compostes amb guionet mantenen l'accent a cada una de les paraules: *pèl-roig, sud-africà...*

adjectius qualificatius

- a) Els adjectius qualificatius solen acompanyar substantius per tal de caracteritzar-los i hi concorden en gènere i nombre.

La faldilla verda et va molt bé.

Els nens petits sempre ploren.

- b) Amb oracions amb verbs com **ser**, **estar**, **semblar...** els adjectius van darrere del verb. Fan referència als noms dels quals es parla i per tant tenen els seus mateixos gènere i nombre.

Aquest llibre és gruixut.

La meva germana és rossa.

Els alumnes estan asseguts.

Les bledes semblen fresques.

- c) En una oració en què l'objecte directe ha estat substituït pel pronom **en**, els adjectius que fan referència al nom de l'objecte directe apareixen precedits per la preposició **de**.

Et vas recordar de comprar bolígrafs?

Sí, en vaig comprar dos de negres, dos de vermells i dos de blaus.

adjectius qualificatius: col·locació

- a) Els adjectius poden anar davant i darrere del substantiu. No sempre és possible posar un adjectiu davant d'un substantiu i, quan és possible, acostuma a marcar un cert èmfasi en la qualitat. En cas de dubte és preferible col·locar l'adjectiu darrere del substantiu.

Ahir vaig veure una pel·lícula divertida.

L'Albert és un noi alegre.

El meu avi era un personatge cèlebre.

Quina agradable sorpresa!

L'Albert és un ~~alegre~~ noi.

- b) Acostumem a posar l'adjectiu darrere del substantiu per distingir l'objecte de què parlem de la resta d'objectes. Hi ha alguns tipus d'adjectius que normalment van darrere del substantiu i estranyament poden anar-hi davant. Són els adjectius que expressen: color, forma, estat, procedència i tipus.

M'he comprat una camisa verda.

Tenim una taula rodona al menjador.

Els iogurts caducats fan mal?

Els estudiants polonesos són molt brillants.

A Catalunya hi ha diversos partits nacionalistes.

- c) Si un substantiu porta més d'un adjectiu, es posen l'un darrere de l'altre segons la importància que hi vulguem donar.

Al menjador hi ha una taula antiga.

Al menjador hi ha una taula antiga, rodona, gran...

- d) Acostumem a posar l'adjectiu davant del substantiu per fer valoracions subjectives i destacar alguna qualitat d'un objecte; però no, per distingir-lo d'altres objectes. Són adjectius que tenen un significat relatiu: **gran** o **petit**, **alegre** o **trist**... Sovint aquesta posició denota una intenció emfàtica o reflecteix un llenguatge poètic.

Tenia la gran mania de mossegar-se les ungles.

La tímida adolescent es tornava vermella quan la miraven.

- e) Hi ha adjectius com **pobre**, **gran**... que tenen un significat diferent si van davant o darrere del substantiu.

És una dona pobre. (És una dona amb pocs diners.)

És una pobre dona. (És una dona que ens fa pena.)

És una persona gran. (És una persona vella.)

És una gran persona. (És una persona amb molt bones qualitats.)

- f) Els adjectius **bo** i **dolent** darrere del substantiu prenen les formes: **bon** i **mal**, si hi van davant.

El Roc és un noi bo. / *El Roc és un bon noi.*

El Roc és un noi dolent. / *El Roc és un mal noi.*

- g) Els adjectius que indiquen un ordre: **primer**, **segon**..., **següent**, **pròxim**..., **nou**, **antic**... normalment van davant del substantiu. Però quan parlem de les plantes d'un edifici, dels capítols d'un llibre... aquests adjectius poden anar davant o darrere del substantiu.

El primer dia de classe em poso una mica nerviosa.

Això són coses del nou president.

El rei Jaume I (primer) va conquerir València i Mallorca al segle XIII (tretze).

Aquest any se celebra el 20è (vintè) Congrés de Medicina Preventiva.

La secció d'esports és a la sisena planta / planta sisena.

Encara no sé si el llibre m'agrada o no, només sóc al capítol primer / primer capítol.

- h) Els adjectius **proper**, **pròxim**, **darrer** i **últim** acostumen a anar davant de noms que indiquen temporalitat, com **dia**, **dilluns**, **dimarts**..., **setmana**, **any**... Sovint en comptes d'utilitzar la forma **proper** solem dir **que ve**, i en comptes d'utilitzar **darrer** solem dir **últim**.

Els propers quinze dies tancarem per reformes.

La setmana que ve faig vacances.

El festival s'acaba la darrera setmana d'agost.

El 30 de juny és l'últim dia de curs.

El dia 15 ~~proper~~ comença el curs.

- i) Els adjectius anomenats relacionals o classificadors, que adjuntats a un nom conformen un concepte nou, van darrere del substantiu: *atenció mèdica*, *atac americà*, *literatura infantil*...

adjectius qualificatius: concordança

gènere i nombre
professions

- a) Els adjectius qualificatius concorden en gènere i nombre amb el substantiu al qual fan referència.

Visc en un poble petit.

Vaig comprar una casa aïllada.

Tinc uns veïns molt simpàtics.

Les meves germanes petites són bessones.

- b) Si un adjectiu fa referència a dos o més noms que tenen el mateix gènere, va en plural i en el mateix gènere que els noms. Però si un adjectiu fa referència a dos o més noms de gènere diferent, l'adjectiu va en masculí plural. En aquest cas s'acostuma a posar el nom masculí en última posició, perquè sigui més pròxim a l'adjectiu.

La porta i la finestra són blanques.

La porta i el balcó són blancs.

- c) Els adjectius es poden modular amb altres elements gramaticals com **molt**, **poc**, **gaire...** En aquest cas l'adjectiu concorda en gènere i nombre amb el nom al qual es refereix, però els elements moduladors queden en masculí singular. Hi ha una excepció: **tot**, que canvia de gènere i nombre segons l'adjectiu que modifica.

Es diu plaça Petita perquè abans era una plaça molt petita.

Copenhaguen és una ciutat poc contaminada.

Els carrers d'aquest poble no són gaire amples.

La Rita va sortir de casa tota neta i polida.

Es diu plaça Petita perquè abans era una plaça ~~molt petita~~.

Copenhaguen és una ciutat ~~poc contaminada~~.

Els carrers d'aquest poble no són ~~gaire amples~~.

La Rita va sortir de casa ~~tot neta i polida~~.

- d) Quan diem el color d'una cosa podem fer servir l'adjectiu del color darrere del nom, amb el qual concorda en gènere i nombre. Però si diem la paraula **color**, l'adjectiu va en masculí singular, ja que **color** és masculí singular.

Porta l'abric gris i els pantalons, també grisos.

Porta els pantalons de color gris.

Porta els pantalons de ~~color grisos~~.

Porta els pantalons ~~gris~~.

- e) Quan matisem un color podem posar-hi darrere un altre adjectiu que marqui la tonalitat. En aquest cas tots dos adjectius van en masculí singular, perquè fan referència a la paraula **color**.

Porta una jaqueta (de color) blau marí.

Porta una jaqueta ~~blava marina~~.

- f) Quan els colors són indefinits o no tenen una tonalitat pura els podem expressar amb la terminació **-ós, -osa, -osos, -oses**, segons el gènere i el nombre del nom.

Duu una camisa grogosa i unes faldilles verdoses.

adjectius qualificatius: construccions i estructures adjectives

pronoms relatius

Com que la quantitat d'adjectius és limitada, hi ha altres formes gramaticals per a poder qualificar els noms.

- a) preposició + nom

Faig aquest plat amb carn de vedella.

M'agrada el pa amb tomàquet.

El cafè, sense sucre, sisplau!

- b) (preposició +) pronom relatiu + oració

És un aparell que té moltes funcions.

Voldria un peix que no fos gaire gros.

La noia de qui et parlava abans és aquella d'allà.

Posa't el vestit amb el qual et sentis més còmoda.

adjectius qualificatius: gentilicis

- a) Són adjectius que denoten procedència: continent, país, ciutat, comarca, poble... Per indicar el lloc de procedència d'una persona podem utilitzar **sóc** + el gentilici corresponent o la forma **sóc de** + nom del lloc. Si el lloc de procedència ens és molt pròxim o familiar, acostumem a dir el gentilici, si no, diem el nom del lloc. La primera lletra dels gentilicis s'escriu amb minúscula, excepte si el gentilici comença l'oració.

Sóc català. (Sóc de Catalunya.)

Sóc de Palma (Sóc palmèsà), de l'illa de Mallorca.

Els europeus són el conjunt dels ciutadans d'Europa.

Els habitants d'Alacant es diuen alacantins.

Els empordanesos són les persones de les comarques de l'Empordà.

Dels habitants de l'Alguer se'n diu algueresos.

- b) Formes dels gentilicis

país	gentilici masculí	gentilici femení
	acabat en consonants diverses	-a
Suècia	<i>suec</i>	<i>sueca</i>
Brasil	<i>brasiler</i>	<i>brasileira</i>
Canadà	<i>canadenc</i>	<i>canadenca</i>
Turquia	<i>turc</i>	<i>turca</i>
Noruega	<i>noruec</i>	<i>noruega</i>
Espanya	<i>espanyol</i>	<i>espanyola</i>

	acabat en vocal tònica: -à / -è / -í / -ó	-ana / -ena / -ina / -ona
Mèxic	<i>mexicà</i>	<i>mexicana</i>
Eslovènia	<i>eslovè</i>	<i>eslovena</i>
Marroc	<i>marroquí</i>	<i>marroquina</i>
Letònia	<i>letó</i>	<i>letona</i>

	acabat en -ès	-esa
Dinamarca	<i>danès</i>	<i>danesa</i>
Japó	<i>japonès</i>	<i>japonesa</i>
Pakistan	<i>pakistanès</i>	<i>pakistanesa</i>

c) Altres gentilicis

<i>afganès, afganesa</i> (Afganistan)	<i>flamenc, flamenca</i> (Flandes)
<i>africà, africana</i> (Àfrica)	<i>hondureny, hondurenya</i> (Hondures)
<i>angolès, angolesa</i> (Angola)	<i>indi, índia</i> (Índia)
<i>asiàtic, asiàtica</i> (Àsia)	<i>iranià, iraniana</i> (Iran)
<i>austriac, austriaca</i> (Àustria)	<i>iraquià, iraquiana</i> (Iraq)
<i>belga</i> (m. i f.) (Bèlgica)	<i>lituà, lituana</i> (Lituània)
<i>britànic, britànica</i> (Gran Bretanya)	<i>moçambiquès, moçambiquesa</i> (Moçambic)
<i>congolès, congolesa</i> (Congo)	<i>nicaragüenc, nicaragüenca</i> (Nicaragua)
<i>cors, corsa</i> (Còrsega)	<i>nigerí, nigerina</i> (Níger)
<i>croat, croata</i> (Croàcia)	<i>nigerià, nigeriana</i> (Nigèria)
<i>egípci, egípcia</i> (Egipte)	<i>palestí, palestina</i> (Palestina)
<i>equatorià, equatoriana</i> (Equador)	<i>panameny, panamenya</i> (Panamà)
<i>escocès, escocesa</i> (Escòcia)	<i>rus, russa</i> (Rússia)
<i>eslau, eslava</i> (pobles eslaus)	<i>sard, sarda</i> (Sardenya)
<i>etíop</i> (m. i f.) (Etiòpia)	<i>somali</i> (m. i f.) (Somàlia)
<i>europèu, europea</i> (Europa)	<i>tunisià, tunisiana</i> (Tunísia)

d) Molts noms de les llengües acostumen a ser iguals que els de les nacionalitats. Per indicar la llengua que es parla podem posar l'article o no posar-lo. La primera lletra de les llengües s'escriu amb minúscula, excepte si la llengua comença l'oració.

Sóc català, parlo (el) català.

Gramàtica catalana de la A a la Z és la primera gramàtica d'ús de la llengua catalana ordenada alfabèticament, per tal d'agilitar la cerca d'un terme sense haver de llegir tot el capítol al qual pertany gramaticalment aquest terme. Recull les explicacions pel que fa a la forma dels termes gramaticals i també pel que fa a l'ús, tenint en compte l'adequació d'aquests termes en diferents contextos. Les explicacions són breus i senzilles i sempre van acompanyades d'exemples diversos amb un llenguatge col·loquial i planer. Hi ha exemples incorrectes, ratllats, perquè els usuaris vegin on poden incorrer en un error.

Gramàtica catalana de la A a la Z va adreçada a tot tipus d'usuaris de la llengua que tenen unes necessitats immediates i concretes respecte a l'ús adequat i correcte de la llengua catalana. Està pensada perquè qualsevol persona que vulgui consultar una gramàtica, sigui estudiant de català o no ho sigui, pugui trobar de manera ràpida la solució a algun punt que desconeix o del qual dubta, sense haver de tenir coneixements complexos de gramàtica. I també per a donar als professors un text de referència on podran trobar respostes clares a temes que a vegades són difícils de resoldre.

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

GRAMÀTICA CATALANA DE LA **A** A LA **Z**

GRAMÀTICA CATALANA DE LA

A A LA Z

Marta Mas Prats
Albert Vilagrasa Grandia

Publicacions de l'Abadia de Montserrat